

ISSN 2181-9238

GOLDEN SCRIPTS

OLTIN BITIGLAR

2022 Vol. 2

**www.navoiy-uni.uz
www.goldenscripts.navoiy-uni.uz**

ISSN 2181-9238

GOLDEN SCRIPTS

OLTIN BITIGLAR

2022 Vol. 2

www.navoiy-uni.uz
www.goldenscripts.navoiy-uni.uz

BOSH MUHARRIR

Shuhrat Sirojiddinov

BOSH MUHARRIR

O'RINBOSARI

Karomat Mullaxo'jayeva (o'zbek)

Ziyoda Teshaboyeva (ingliz)

MAS'UL KOTIB

Ozoda Tojiboyeva

TAHRIR HAY'ATI

Zaynobiddin Abdirashidov

Karl Rayxl (Germaniya)

Seyhan Tanju (Turkiya)

Kamol Abdulla (Ozarbayjon)

Vahit Turk (Turkiya)

Isa Xabibeyli (Ozarbayjon)

Benedek Peri (Vengriya)

Teymur Kerimli (Ozarbayjon)

Eunkyung Oh (Koreya)

Mark Toutant (AQSh)

Boqijon To'xliyev

Qosimjon Sodiqov

Nurboy Jabborov

G'aybulla Boboyorov

Vali Savash (Turkiya)

Kimura Satoru (Yaponiya)

Hamidulla Dadaboyev

Aftondil Erkinov

Rashid Zohidov

Baxtiyor Abdushukurov

Almaz Ulvi (Ozarbayjon)

Dilnavoz Yusupova

Qo'ldosh Pardayev

Nodirbek Jo'raqo'ziyev

MUNDARIJA

ADABIYOTSHUNOSLIK

Bauirjan Omarov

“To'tinoma” va uning o'zbek adabiyotidagi variantlari

4

Olimjon Davlatov

Mumtoz adabiyotda rind obrazining badiiy takomili

25

MATNSHUNOSLIK

Rashid Zohidov

“Sabotul ojizin” sharhlari

42

Bahriddin Umurzoqov

Mavlono Faxruddin Aliy Safiy Koshifiy Hiraviyning yangi topilgan asarlari

55

Azamat Atayev

O'rta asrlar Xorazm adabiy muhitida Abu Bakr Xorazmiyning o'rni

68

LINGVISTIKA

G'aybulla Boboyorov

O'zbek shevalarida “Devonu lug'ati-t-turk”dagi so'zlarning saqlanishi to'g'risida

90

Mardon Rahmatov

Shoir taxallusining nutq subyektiga munosabati (Alisher Navoiy g'azallari misolida)

112

EDITOR IN CHIEF	
Shuhrat Sirojiddinov	
DEPUTY EDITOR IN CHIEF	
Karomat Mullakhojaeva (Uzbek)	
Ziyoda Teshabaeva (English)	
EXECUTIVE SECRETARY	
Ozoda Tojibaeva	
EDITORIAL BOARD	
Zaynabiddin Abdirashidov	
Karl Rechl (Germany)	
Isa Habibeyli (Azerbaijan)	
Benedek Peri (Hungary)	
Teymur Kerimli (Azerbaijan)	
Eunkyung Oh (Korea)	
Mark Toutant (USA)	
Bakijan Tukhliev	
Kasimjan Sadikov	
Nurboy Jabborov	
Gaybullah Babayarov	
Vali Savash (Turkey)	
Onal Kaya (Turkey)	
Kimura Satoru (Japan)	
Vahit Turk (Turkey)	
Seyhan Tanju (Turkey)	
Aftandil Erkinov	
Rashid Zahidov	
Atabek Juraboev	
Bakhtiyar Abdushukurov	
Almaz Ulvi (Azerbaijan)	
Yusupova Dilnavoz	
Kuldosh Pardaev	
Elchin Ibrahimov (Azerbaijan)	
Nodirbek Jurakuziev	

CONTENTS	
LITERATURE	
Baurjan Omarov	
Variants of "Totynama" in Uzbek literature	4
Olimjon Davlatov	
Artistic Improvement of the image of Rind in Classical Literature	25
TEXTOLOGY	
Rashid Zohidov	
Review of "Sabotul Ojizin"	42
Bahriddin Umurzoqov	
New discovered works of Maulana Fakhr ad-din Ali Safi Kashifi Khiravi	55
Azamat Ataev	
The place of Abu Bakr Khorezmi in the literary environment of Khorezm in the middle ages	68
LINGUISTICS	
Gaybulla Babayarov	
On preservation of words from "Diwan Luyat at-Turk" in Uzbek dialects	90
Mardon Rahmatov	
The relationship between the subject of speech and the image of Navoi	112

Mavlono Faxruddin Aliy Safiy Koshifiy Hiraviyning yangi topilgan asarlari

Bahriddin Umurzoqov¹

Abstrakt

Mazkur maqola, xususan, Faxruddin Aliy Safiy Koshifiy Hiraviy (vaf. 939/1532-1533)ning ilmiy-adabiy merosi, ijodkor yozgan asarlarining sanog'i, ulardan Aliy Safiy qalamiga tegishli bo'lmaganini ajratish hamda ota va o'g'il Koshifiylar asarlarining mualliflik masalasiga yanada aniqlik kiritish kabi matnshunoslik va adabiy manbashunoslik yo'nalishidagi muhim masalalar tahliliga bag'ishgan.

Maqolada Faxruddin Aliy Safiyning shu kungacha fanga noma'lum bo'lgan "Sharhi Masnaviy", "G'azali Aliy Safiy", "Tuhfat ul-Xoniy" kabi bir nechta yangi asarlari qo'lyozmalari haqida ma'lumotlar berilgan. Muallif Faxruddin Aliy Safiy Koshifiy Hiraviyning (vaf. 939/1532-1533) ilmiy-adabiy merosini o'rganib chiqib, ulardan Aliy Safiy qalamiga tegishli bo'lmaganlarini ajratish hamda ota-o'g'il Koshifiylar (Mavlono Husayn Voiz Koshifiy uning otasi bo'lgan) asarlarining mualliflik masalasiga aniqlik kiritish kabi matnshunoslik va adabiy manbashunoslik yo'nalishidagi muhim masalalarga e'tibor qaratgan.

Kalit so'zlar: *qo'lyozma, manbashunoslik, "Sharhi Masnaviy" – "Lubbi lubob", "Kitobi Ma'naviy fiy intixobi al-Masnaviy", "Tuhfayi Xoniy" ("Xoniyga tuhfa"), "G'azali Aliy Safiy", "Devon" (G'azallar to'plami), e'tiqod, odob-axloq (etika), tasavvuf, irfon.*

Kirish

XV asrning ikkinchi yarmi – XVI asr boshlari Hirot ilmiy-adabiy maktablari gullab-yashnagan davr bo'ldi. Bu davrda, haqiqatan, Hirotida adabiyot va san'atning barcha sohalarida ulkan yuksalishlar yuz berdi, madaniy-ma'naviy sohalarda katta yutuqlar qo'lga kiritildi.

¹ Umurzoqov Bahriddin Safarovich – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Toshkent davlat Sharqshunoslik universiteti.

E-pochta: bahrumr_nur@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-8870-156X

Iqtibos uchun: Umurzoqov, B. S. 2022. "Aliy Safiy Koshifiy Hiraviyning yangi topilgan asarlari". *Oltin bitiglar* 2: 55-67.

O'zbek matnshunosligi va adabiy manbashunosligining ulug' darg'asi, atoqli navoiyshunos olim, prof. H.Sulaymonov Navoiy shaxsi va zakosi haqida shunday deb yozgan edi: "Jahon adabiyoti tarixida shunday ulug' so'z san'atkorlari borki, ulardan har birining ijodiyoti umumbashariy madaniyat taraqqiyotida butun bir davrni tashkil etadi. Ayni zamonda ustod sifatida ular o'zlaridan keyingi avlodlarga yangi g'oyaviy-badiiy yo'nalish beradilar" [Навоий 1963, 6]. Haqiqatdan, Nuruddin Abdurahmon Jomiy (vaf.897/1492) va Alisher Navoiy faoliyati va adabiy merosi zamondoshlaridan ko'pchilikning ulug'vor ijodiy ishlariga sabab bo'lgan. Alisher Navoiyning moddiy homiyligi, Abdurahmon Jomiyning ma'naviy rahnamoligi natijasida barakali ijod qilganlardan biri – Mavlono Husayn Voiz Koshifiy (vaf. 910/1504) bo'lsa, ikkinchisi – uning o'g'li Mavlono Faxruddin Aliy Safiy Koshifiy Hiraviydir.

Mavlono Faxruddin Aliy Safiy Koshifiy Hiraviy – nasabi, nisba - taxallusi, ilmiy-adabiy merosi – asarlari haqida

Yetuk manoqibnavis, "Xojagon tariqati naqshbandiya-ahroriya suluki tazkirachisi" deya ta'riflangan Mavlono Faxruddin Aliy Safiy Koshifiy Hiraviy (vaf. 939/1532-1533) o'z davrining nodir ijodkor adiblaridandir.

Faxruddin Aliy Safiy Koshifiy Hiraviyning ijodi dunyoviy va diniy ilmlarning turli sohalarini qamrab olganligi bilan ahamiyatli. Aliy Safiyning asarlari, xususan, uning "Rashahotu ayn ul-hayot" ("Hayot bulog'i tomchilari") asarida ajdodlarimiz ilmiy-irfoniy merosi orqali yuksak fazilatlariga ega bo'lgan insonni tarbiyalash, yoshlarni dinimiz asoslari orqali sog'lom tafakkur va pok axloqqa targ'ib qilish g'oyalari o'z ifodasini topgan.

Aliy Safiy barcha asarlari muqaddimasida o'z ismini quyidagicha keltirgan [Rashahot 33, 2; Rashahot 632, 1]:

علي بن الحسين الواعظ الكاشفي المشتهر بالصفي

(Tarjimasi: "Safiy" taxallusi bilan tanilgan – Aliy ibn Husayn Voiz Koshifiy) [Rashahot 1b v; Latoyif at-tavoyif: 1b v; Hirz al-amon min fitan al-zamon 1b v; Odob al-ashob 1b b; Rashahot 2004, 14.]

Ma'lum bo'lmoqdaki, ijodkorning ismi "Aliy" (علي), otasining nomi esa "Husayn Voiz Koshifiy" (الحسين الواعظ الكاشفي)dir. Aliy Safiyning iftixor laqabi (sifati, unvoni) "Faxruddin"dir (فخرالدين). Ijodkorning ba'zi asarlari qo'lyozmalari avvalida unga "Safiyuddin" (صفي الدين) hurmat laqabi ham berilganini ko'ramiz [Tehron-KMShM. Rashahot: 1a v].

"Safiy" (صفي) esa uning o'zi barcha asarlari muqaddimasida

urg'u bergan xos taxallusi bo'lib, bu arabcha so'zning ma'nosi esa "pok, toza, tanlangan", demakdir. Bu so'zning birlik shakli "Safiy" (صفي), ko'pligi "Asfiyo" (أصفياء) [Навоий асарлари луғати 1972, 552].

Chunonchi, Aliy Safiy "Rashahot" avvalida o'z taxallusini har ikki shaklda, ya'ni jumla boshida "al-mushtahar bi-s-Safiy" (المشتهر بالصفي), jumla oxirida esa "va sharrafahu bi-kamoli mutobaati asfiyoihi" (و شرفه بكمال متابعة أصفياه) [Rashahot 1^{b v}] deya *tajohuli orifona*, ya'ni "bilguvchining o'zini bilmaganga solishi" san'atini qo'llaganini ko'ramiz.

Aliy Safiyning otasi Husayn Voiz Koshifiydir. Bu zotning to'liq nomi Mavlono Kamoluddin Husayn ibn Aliy Voiz Koshifiy Sabzavoriy bo'lib, shunga ko'ra, Aliy Safiy bobosining ismi ham "Aliy" bo'lgan. Biz hozirgi zamonaviy adabiy o'zbek tilida "Aliy" (علي) ismini nutqda ham, yozuvda ham "Ali" deb aytishga, yozishga odatlanganmiz. Holbuki, "Aliy" – bu otning oxirgi harfi "y" o'zak tovushi bo'lib, uni tushirib "Ali" deyish to'g'ri bo'lmaydi. Bu shevaga xos bo'lib, og'zaki nutqda shunday urfda bo'lgan, ammo adabiy, xususan, mumtoz o'zbek tilida bunga yo'l qo'yilmaydi [Рустамий 2014, 81].

Mavlono Voiz Koshifiy haqida Alisher Navoiy "zu funun" (ذو الفنون), ya'ni "allomayi zamon", deb yozgan. Aliy Safiy o'z otasining ana shu yuksak ijodkorlik martabasiga umr bo'yi havas qilgan. Mana shu boisdan ham u, eng avvalo, o'z otasi Mavlono Husayn Voiz Koshifiy bilan, shuningdek, zamondoshlari – Hirot ilmiy-adabiy maktabining sermahsul va zabardast ustoz ijodkorlari Abdurahmon Jomiy va Alisher Navoiy bilan ham ijobiy ilmiy-ijodiy musobaqada bo'lgan.

"Safiy" (الصفي) taxallusini shoirga ustoz Mavlono Abdurahmon Jomiy bergani naql qilinadi [Rashahot 2004, 11].

Aslida, Faxruddin Aliy o'ziga "Ziyo(uddin)" (ضياء الدين) deb taxallus tanlab, bu masalada Abdurahmon Jomiyga murojaat qiladi. Jomiy esa unga shunday deydi: "Sen "Ziyo" (ضياء) taxallusingni o'g'linga (Yusufga – B.U.) bergin – uni "Ziyouddin Yusuf", deb ataymiz, o'zingga esa "Safiy" deb taxallus qo'ygil!"

Nazarimizda, Mavlono Jomiy bu taxallusni "...va ul zot bilan tabarruklanilgay" (و يتبرك به---) [Rashahot, 5] niyati va umidida Hazrat Payg'ambarimiz Muhammad *alayhi-s-salom*ga nisbat berilgan muborak ismlar orasidan tanlab bergan. Chunki "Daloyil ul-xayrot" ("Yaxshiliklarning dalolatlari") asarida Hazrat Muhammad *alayhi-s-salom*ning 203ta "Asmo ul-husno"si [اسماء محمد صلى الله عليه وسلم] [[الدلالات الواضحات على دلائل الخيرات, 2012, 147-166], ya'ni ma'nosi chiroyli ismlari berilgan bo'lib, mazkur muborak ismlarning o'ttiz birinchisi

“Safiyy” (150, 2012 [الدلالات الواضحات على دلائل الخيرات]) bo‘lib, “pok, toza, ozoda”, degan ma’nolarni anglatadi.

Shu kundan boshlab Faxruddin Aliy o‘z asarlariga “Safiy” (الصفى) deb taxallus (imzo – B.U.) qo‘ya boshlaydi va ijodkor ana shu taxallus bilan ma’lum-u mashhur bo‘ladi [Rashahot 2004, 9].

O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti (O‘zR FA ShI) qo‘lyozmalar fondida saqlanayotgan ijodkorning qalamiga mansub barcha manzumalari – g‘azal, doston-u qasidalarida, risola, manqib hamda tazkiralarda biz faqat ana shu taxallusni ko‘ramiz. Hatto Aliy Safiyning eng yirik hajmli asarlaridan biri – “Rashahot”dagi ko‘plab ruboiy va qasidalarida aynan mana shu taxallus qo‘llanilgan.

Aliy Safiyning yashab ijod etgan joyi, vafot etgan va dafn qilingan yeri ham Hirot bo‘lgani uchun “al-Hiraviy” (الهروي) nisbasini olgan [Kara, Mehmed 1996, 256]. Biz ijodkorning nisbasini uning otasi taxallusidan oson farqlash maqsadida “Koshifiy Hiraviy” deb nomlashni ma’qul ko‘rdik.

Ba’zi xorij tavsiflarida, masalan, “Türkiye yazma eserleri toplu katalogu” (“Turkiya qo‘lyozma asarlar to‘plami”)da Aliy Safiy yanglish tarzda “al-Bayhaqiy” (البيهقي), “al-Valiy” (الولي) nisbalari bilan zikr qilingan [Türkiye yazma eserleri toplu katalogu 1994, 30]. Mazkur nisba-taxalluslar, aslida, Mavlono Husayn Voiz Koshifiyga tegishlidir [Umurzoqov 2019, 15].

Aliy Safiy – sermahsul ijodkor. Quyidagi asarlar shu vaqtgacha Aliy Safiy qalamiga mansub deb e’tirof qilingan: “Rashahotu ayn il-hayot” (“Hayot bulog‘idan tomchilar”), “Latoyif ut-tavoyif” (“Ajoyib lutf so‘zlar”), “Anis ul-orifin” (“Orif zotlarning hamrohi”), “Hirz ul-amon min fitan il-zamon” (“Zamona fitnalaridan xalos bo‘lish uchun omonlik choralari”), “Farasnomayi Safiy” (“Safiyning ot haqidagi dostoni”), “Odob ul-ashob” (“Birodarlik odobi yoki birodarlar uchun odobnoma kitobi”), “Lavoyih ul-qamar” (“Oyning ko‘rinishlari”), “Manzumayi Mahmud-u Ayozi” (“Mahmud va Ayozi haqida she’riy doston”), “Asrori Qosimiy” [Latoyif at-tavoyif 1373 /1953, 14].

Tojikistonlik tadqiqotchi A. Saidmukarramning fikriga ko‘ra, Aliy Safiyning quyidagi asarlari bor: “Mahmud va Ayozi”, “Rashahotu ayn il-hayot”, “Latoyif ut-tavoyif”, “Anis ul-orifin”, “Hirz al-amon min fitan az-zamon”, “Asrori Qosimiy”.

A. Saidmukarram o‘z tadqiqotida Aliy Safiyning ana shu oltita asarini sanab o‘tgan, xolos [Abduqodirzoda 2020, 13].

O‘zR FA ShI asosiy fondida “Asror-i Qosimiy” (“Qosimiyning sirlari”) qo‘lyozmasi mavjud. Biz bu asar bilan tanishib chiqdik

va natijada ushbu asar Aliy Safiyga emas, balki ijodkorning otasi Mavlono Husayn Voiz Koshifiyga tegishli ekanligi ma'lum bo'ldi.

Tojikistonlik olim M.Ne'matov o'z tadqiqotida Ali Safiyning yana bir asari, ya'ni "Lug'ati Aliy Safiy" ("Aliy Safiyning so'zligi") haqida axborot bergan [Ne'matov 2009, 14].

Afsuski, O'zR FA ShI fondida, va umuman, Toshkent qo'lyozma xazinalarida bu "Lug'ati Aliy Safiy" asarining qo'lyozma va toshbosma, shuningdek, zamonaviy nashri mavjud emas.

Tojikiston FA Sharq qo'lyozmalari katalogidagi ma'lumotga ko'ra, mazkur asar – "Lug'ati Aliy Safiy" qo'lyozmasi Tojikiston FA Sharq qo'lyozmalari fondida saqlanadi va u muallifning dastxat nusxasi bo'lishi ham mumkin. Shaxsiy arxivimizda Aliy Safiyning dastxati mavjud bo'lgani bois, kelgusida bu asarni sinchiklab o'rganib, bu masalaga oydinlik kiritish umididamiz.

Faxruddin Aliy Safiy Koshifiy Hiraviyning yangi topilgan asarlari quyidagilardir: "Sharhi Masnaviy" – "Lubbi lubobi Masnaviy", "Tuhfayi Xoniy", "G'azali Mavlono Faxruddin Aliy mutaxallas ba Safiy". Yaqinda biz Aliy Safiy Koshifiy Hiraviyning shu kunga qadar noma'lum bo'lib kelgan yana ikkita yangi asari qo'lyozmasini va bir g'azalini aniqlashga muvaffaq bo'ldik. To'g'ri, bu topilmalar kichik hajmli asarlardir. Ammo mazkur yangi topilmalarning shu vaqtgacha fanga noma'lum bo'lib kelgani va manbashunoslik va matnshunoslik yo'nalishida umuman tadqiq etilmagani biz uchun muhim.

1. Bu qo'lyozmalardan biri ijodkorning "Sharhi Masnaviy" ("Masnaviy" sharhi") asaridir. Asarning to'liq nomi – "Lubbi lubobi Masnaviy" (لب لباب مثنوی). Tojikistonlik tadqiqotchi A. Saidmukarram ushbu asarni eronlik olim S.Nasifiy bergan ma'lumotga, aniqrog'i, "Lubbi lubob" nomi bilan ushbu olim chop ettirgan Tehron nashriga asoslanib, Husayn Voiz Koshifiyning asari", degan xulosaga kelgan [Abduqodirzoda 2020, 13].

Ammo O'zR FA ShI asosiy fondi kartotekasi qaydlarida Husayn Voiz Koshifiyga yana bir asar – "Kitobi Ma'naviy fiy intixobi al-Masnaviy" (کتاب المعنوی فی انتخاب المثنوی) asari ham nisbat berilgan. Kartotekadagi ushbu qayd-ma'lumotlarga tayanadigan bo'lsak, har ikki asar Mavlono Husayn Voiz Koshifiy qalamiga mansub bo'lib chiqmoqda.

Biz "Lubbi lubobi Masnaviyning" (لب لباب مثنوی) O'zR FA ShI fondida mavjud o'nga yaqin qo'lyozma nusxalari bilan tanishib chiqdik. Natijada bu asarning kattagina qismi, haqiqatan, Mavlono Husayn Voiz Koshifiy qalamiga mansub ekanligii, ammo asarning oxirgi qismi allomaning o'g'li Aliy Safiy Koshifiy Hiraviy tomonidan

yoʻzilganligi maʼlum boʻldi. Taxminimizcha, muallif mazkur asarini tamomlay olmasdan vafot etgan, ushbu asarni keyinchalik uning oʻgʻli Aliy Safiy yakuniga yetkazgan.

Biz bu xususda yanada chuqurroq tadqiqotlar olib borish niyatidamiz. Chunki OʻzRFA ShI kartotekasida “Masnaviy”ning sharhi hisoblangan “Javohir ul-asror – Kashf ul-maorib” nomli yana bir asar Mavlono Husayn Voiz Koshifiyga nisbat berilgan. Holbuki, “Javohir ul-asror” asari muqaddimasida shorih, yaʼni ushbu sharhni yozgan zot oʻzini “Shayx Husayn ibn Hasan”, deb tanishtirgan.

2. Aliy Safiy qalamiga mansub ikkinchi topilma – “Tuhfat ul-Xoniy” (تحفة الخاني – “Xoniyga tuhfa”) nomli asar qoʻlyozmasi boʻlib, bu asarning yagona qoʻlyozma nusxasi OʻzR FA ShI prof. H. Sulaymonov qoʻlyozmalar fondida Q.2621/XI. inv. raqam bilan saqlanadi.

Mazkur asar “КАТАЛОГ фонда института рукописей” («Qoʻlyozmalar instituti fondi fihristi»)da “Подарок хану” (تحفة الخاني) deb qayd etilgan [Каталог фонда института рукописей 1988, 118]. Agar diqqat qilsak, asar nomining tarjimasida xatolikka yoʻl qoʻyilgan. “Tuhfat ul-Xoniy”ning oʻgʻirimi “Xonga tuhfa” emas, balki “Xoniyga tuhfa” boʻlishi lozim edi. Chunki, asar nomidagi “al-Xoniy” (الخاني) kalimasida “yoyi nisba” mavjud. Bu esa asarning muayyan shaxs, yaʼni oʻz davrining sultonlaridan biriga yozib hadya qilinganiga dalolatdir. Zero, ushbu asar muqaddimasida Aliy Safiy haqiqatan uni Sulton Muhammad Xoniyga bagʻishlab yozgani va unga tuhfa qilagani haqida maʼlumot beradi.

“Tuhfat ul-Xoniy”ning muqaddimasida uning muallifi “Aliy ibn Muhsin (Husayn – B.U.) al-Voiz al-Koshifiy al-mushtahar bi-s-Safiy” (علي بن محسن الواعظ الكاشفي المشتهر بالصفي) ekani haqida maʼlumot-qayd mavjud.

“Tuhfat ul-Xoniy” asari “Asrori Qosimiy” bilan bir jildda Qoʻqon qogʻoziga oddiy nastaʼliq xatida 1253/1837-yili kitobat qilingan. Qoʻlyozma kolofonidagi qaydga koʻra, mazkur qoʻlyozmaning kotibi ar-Rojiy Muhammad Buxoriy Hijriy (الراجي محمد بخاري هجري) hisoblanadi.

“Tuhfat ul-Xoniy” asari jami 18 varaqdan (109^a-127^b) tashkil topgan. Qoʻlyozmaning oʻlchovi – 25x16 sm.

Asar “Basmala”dan soʻng quyidagicha boshlangan [Tuhfat ul-Xoniy, 109^a]:

الحمد لوليه و الصلوة و السلام على نبيه و صحبه اما بعد جنين كويد فقير بى بضاعت
و حقير خالى از استطاعت علي ابن محسن الواعظ الكاشفي المشتهر بالصفي أیده الله باللفظ
الخفي كه

(Tarjimasi: Hamd (maqtov va shukrlar) hamdning haqiqiy

Egasiga, ya'ni Alloh ta'ologa bo'lsin! Rahmat va salom Uning Payg'ambari – Hazrat Muhammadga va ul zotning as'hobiga bo'lsin! Shundan so'ng: Kuchsiz va zaif, solih amallari oz bo'lgan, "Safiy" nomi bilan tanilgan Aliy ibn Muhsin al-Voiz al-Koshifiy – Alloh ta'olo uni O'zining yashirin lutfi bilan qo'llasin! – ayturki, ...)

Muallifning asar muqaddimasidagi bayoniga ko'ra, Mavlono Muhsin (Husayn – B.U.) Voiz Koshifiy hijr. 910 sanada /1504-yili "Asrori Qosimiy" (اسرار قاسمى) nomli asarini yozib tugatgan. Ushbu asarning avtograf nusxasi oqqa ko'chirilmasdan oldin uning o'g'li Aliy Safiy qo'lida bo'lgan. U otasi vafotidan keyin asarning davomi sifatida yangi bir asar yozgan va unga "Tuhfat ul-Xoniy" deb nom qo'ygan.

"Tuhfat ul-Xoniy" asari 20 bobdan iborat. Har bir bobda muallif turli ashyo, ularning xosiyatlari, foyda va zararlari, shifobaxsh narsalar, ulardan qanday malham tayyorlash hamda ulardan qanday foydalanish haqida so'z yuritgan.

Asar ushbu jumlar bilan tamomlangan [Tuhfat ul- Xoniy, 126^b]:

تمام شد رسالهء تحفة الخانى باذن الملك الوهاب ، كاتبه الراجى محمد بخارى هجرى
والله اعلم بالصواب

(Tarjimasi: "Tuhfat ul-Xoniy" risolasi al-Malik (Podshoh), al-Vahhob (Bandalariga ko'p-ko'p ne'matlar hadya qilguvchi Alloh ta'olo)ning izni ila nihoyasiga yetdi. Kotibi: ar-Rojiy Muhammad Buxoriy Hijriydir. To'g'risini biluvchi Alloh ta'olodir!)

Biz hozirda "Tuhfat ul-Xoniy" asarining matn va tarjimasining ilmiy-izohli nashrini amalga oshirishga kirishganmiz.

3. Yaqinda Hirot shoirlari she'rlari asosida tuzilgan bayozlar to'plami tadqiqi asnosida Aliy Safiy qalamiga mansub bir g'azalga duch kelindi.

1023-inv. raqam ostida saqlanayotgan "Majmu'ayi bayoz"-ning ("Bayoz(lar) to'plami") 140a–140b varaq hoshiyasida "G'azali Mavlono Faxruddin Aliy mutaxallas ba Safiy" (غزل مولانا فخر الدين علي) sarlavhasi ostida shoirning quyidagi misralar bilan boshlangan bir g'azali keltirilgan:

الهی در دیار محنتم حشمت پناهی ده

ز درد داغ عشقم تاج تخت پادشاهی ده

Mazkur g'azal jami to'qqiz baytdan iborat.

G'azal matnining transkripsiyasini to'liq holda e'tiboringizga haqola qilamiz:

Iloho, dar diyori mehnatam hashmat panohiy deh,

Zi dardu dog'i ishqam to'yu taxti podishohiy deh!

*Saholor kun dar mulki qonam zi sitami g'amro,
Dar fashi kovyon az dudi oh sabuhgohiy deh!*

*Dili afsurdaam, shu'lani shom ta'alliy kun,
Charog'i murdaam, rahbar Tu, nuri Ilohiy deh!*

*Ham ovozi xurusi Arshi Ilohiy, benavo yod kun,
Man hastam ham zaboniy bo kabutar, noyi qohiy deh!*

*Agar moyili surx-zard biyni tab'i sho'xam lol,
Sari shakk ba man lutf kun, siymoyi kohiy deh!*

*Man muhri xamush ba ro'yon az sharmi isyonam,
Shikoyatho zi xud doram, zaboni uzr xohiy deh!*

*Namedonam, chi xohad dilam, to az Tu dil xoham,
Ba har chizeki, doni "lo yaqum", xohiy, xohiy deh!*

*Makun sharmanda dar ro'zi Qazo az rahmati xushem,
Agar qurmam namebaxsham ba umidam guvohiy deh!*

*Safiyro zeri bori minnati mol hama mafkan,
Zi mushkin tarrayi ba hubbi siyohshor xatmi shohiy deh!*

G'azalda she'riy san'atlardan, shuningdek, balog'at va fasohat uslubidan unumli foydalanilganini ko'ramiz. (G'azalning qisqacha ma'no tarjimasi shunday:

*Iloho, mashaqqat diyorimda menga ulug'vor omonlik ato qil,
Dardmand dilimdan dog'lik ishqimga sultonlik toj-u taxtin ato qil!*

*Jon mulkimdagi barcha g'am-sitamlarimni yengil ayla,
Tong ohim nafhasi (ohi)dan menga bir yalov-najot ato qil.
Afsurda dilman (mahzun qalbman), shom shu'lasida tajalliy ayla,*

So'ngan chirog'dirman, rahbar – Sen o'zing, Ilohiy nur ehson qil!

*Arsh jarchisi (Isrofil) ovozi (ila), Iloho, men benavoni yod et,
Men kabutarga tildosh (zikrdosh)dirman, umrboqiy nay ato qil!*

*Agar sho'x tab'im qizil-sariqqa moyil ko'rsang, hayrat,
Taradduddadir boshim, menga o'z lutfingla ruxsori somon ato qil!*

Isyonim sabab sharmandaman, boshim egik, bosh qoldirib boqolmasman,

O'z (nafs)imdan shikoyatlarim bor, uzr so'raguvchi zabon ato qil!
Bilmasman, qalbm Sendan nima xohlar, men Sendan Dil istarman,
Har narsani bilguvchi Zot faqat O'zing, istasang xohish ato qil!
Mahshar Kuni sharmanda qilma, rahmating umidi ila xush (xotirjam)dirman,
Jurmim (gunohim) kechilmasa, holim nechuk bo'lg'ay, umidimga guvohlik ber!
Iloho! Safiyni g'am yuki ostida ezik qoldirma, rahm ayla unga,
Mushkin (mushkli) ishqing hurmatidan Shohona Yorliq ato qil!).

Bizning taxminimizga ko'ra, ushbu manzuma Aliy Safiyning "Devon"idan olingan.

Mazkur g'azal munojot yo'lida bitilgan va u g'oyat mazmundordir. G'azalda tasavvufona ramziy ma'nolarga ham ishoralar mavjud.

Ushbu g'azal Aliy Safiyning chindan iste'dodli shoir bo'lganiga dalolat qiladi. Zero, Alisher Navoiy "Majolis an-nafois" asarida Aliy Safiyning shoirlik iste'dodini e'tirof etgan va ijodkorning bir g'azali matla'sini misol qilib keltirgan [Majolis ... 1966, 132]:

مولانا صفی – بسر مولانا حسین واعظ است و بغایت جوانی درویش و ش و دردمند
و فانی صفت است و دو بار بجهت شرف خواجه عبید الله از هرات بدار الفتح سمرقند رفت،
کویندکه بنجا بشرف قبول ممتاز و سعادت ارشاد و تلقین سر افراز کشته بخراسان آمد، و
طبعش خوبست، این مطلع ازوست:

با لب لعل و خط غالیه کون آمده یی عجب ارسته از خانه برون آمده یی

(Tarjimasi: "Mavlono Safiy – Mavlono Husayn Voiz (Koshifiy – B.U.)ning o'g'lidir. Va ul bag'oyat darveshvash va foniysifat, dardmandsheva yigitdur... Tab'i xubdur, ushbu matla' aningdur: "Бо лаби лаъл ва хатти ғолия кавн омадае, / Аҷаб ораста аз хона бе-рун омадае") [Majolis ... 1966, 132].

"Rashahot"da bayon qilinishicha, Aliy Safiy quyidagi qit'ani Mavlono Abdurahmon Jomiy bilan boja bo'lgani sharafiga bitgan:

Qit'a

Ду кавкаби шараф аз бурҷи Саъд миллату дин,
Тулуъ карду бар омад басони дурри садаф.
Аз он яке ба зиё гаит байти орифи Ҷом,
Аз ин ҳазиз ва боли Сафий шуд авҷи шараф.

(*Mazmuni:*

Ikki sharaf yulduzi millat va dinning baxtiyorlik burjidan,
Dur sadafdan chiqqan kabi nur sohib chiqdi.

Ulardan biri Jom orifi uyining nuri bo'ldi,

Bu nasibadan Safiyning qanoti sharaf cho'qqisiga yetdi)
[Rashahot 2004, 212].

Mazkur misralardan shoirning o'z taqdiridan mamnun bo'lgani va o'z iqbolidan iftixor qilgani yaqqol seziladi.

Shu o'rinda bir mulohaza: nahotki, Aliy Safiy o'z manzumalaridan "Devon" tuzmagan bo'lsa?! Axir, ijodkorning barcha asarlarida kelgan g'azallari, qasidalar, ruboiylari, qit'alari, fardlari jamlansa, mukammal bir "Devon" bo'ladi-ku!

Haqiqatan, bizning ojizona fikrimiz va taxminimizga ko'ra, shunchalik ko'p manzuma bitgan shoirning "Devon" tuzmasligi, ya'ni uning "Devon"i bo'lmasligi mumkin emas.

Afsuski, hozirgacha Aliy Safiyning "Devon"i topilgani yoq. Galdagi muhim vazifa ijodkorning ana o'sha nodir "Devon"ini topishdir.

Xulosa

Faxruddin Aliy Safiy Koshifiy Hiraviyning barcha ilmiy-adabiy merosi qatorida uning yangi topilgan "Sharhi Masnaviy", "G'azali Aliy Safiy", "Tuhfat ul-Xoniy" asarlari ham badiiy-estetik talablarga to'la javob beradigan badiiyatning yuksak namunalaridir. Bu asarlarning har birida ijodkor muayyan adabiy, tasavvufiy-irfoniy tushunchalarni novatorona yondoshuv – yangicha ma'no va mazmun-mohiyat bilan yorqin ochib berishni o'z oldiga maqsad qilganiga amin bo'lamiz.

Nodir iste'dod egalari bo'lgan ajdodlarimiz tomonidan yaratilgan va bugungi kunda sog'lom e'tiqod va sog'lom tafakkur egasi bo'lgan har bir insonni hayratga solib kelayotgan mumtoz asarlar, aslida, faqat bir millat yoki bir xalqning emas, balki butun insoniyatning ma'naviy mulki hisoblanadi. Faxruddin Aliy Safiy Koshifiy Hiraviy asarlari ham asrlar sinovidan o'tib, bizgacha yetib kelgan ana shunday nodir yozma ilmiy-adabiy merosning eng sara namunalaridir. Mumtoz adabiyotimizning bu bebaho ma'naviy durdonalari kelgusida yangi va yangi nasllar uchun donishmandlik va bilim manbayi, eng muhimi, yangi badiiy kashfiyotlar uchun mustahkam zamin bo'lib xizmat qilishi shubhasizdir.

Faxruddin Aliy Safiy Koshifiy Hiraviyning e'tiqodiy, axloqiy, tasavvufiy-irfoniy qarashlari chuqur aks etgan asarlarini xolis

tadqiq etgan holda ilm-u ma'rifatga chanqoq xalqimizga yetkazish manbashunoslik va adabiyotshunoslik yo'nalishlaridagi muhim vazifalarimizdan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar

- Алишер Навоий. 1963. *Хазойинул-маоний. Фаройибус-сиғар*. Ўн беш томлик. I-том. Нашрга тайёрловчи Ҳ. Сулаймон. Тошкент.
- Алишер Навоий. 1966. *Мажолисун нафос*. 12-жилд. Тошкент.
- Латойиф ат-тавойиф*: لطايف الطوايف ЎЗР ФА ШИ, Қўлёзма: № 3655.
- Ҳирз ал-амон мин ғитан ал-замон*: حرز الامان من فتن الزمان ЎЗР ФА ШИ, Қўлёзма: № 9423.
- Одоб ал-асҳоб*: آداب الاصحاب ЎЗР ФА ШИ, Қўлёзма: № 11726,
- Рашаҳот*: رشحات عين الحيات Техрон – “Кутубхонаи мажлиси-и шўройи миллий” қўлёзмалар бўлими (Техрон КМШМ). Қўлёзма: №1384.
- Рашаҳот*: رشحات عين الحيات ЎЗР ФА ДАМ, Қўлёзма: № 33.
- Рашаҳот таржимаси*: سي رشحات عين الحيات ترجمه ЎЗР ФА ШИ, Қўлёзма: № 632.
- Рашаҳоту айнил-хаёт*: 2004 رشحات عين الحيات. Нашрга тайёрловчилар: М.Ҳасаний, Б. Умрзоқ. Тошкент: Абу Али ибн Сино.
- Навоий асарлари луғати*. 1972. Алишер Навоий асарлари ўн беш томлигига илова. Тузувчилар: Порсо Шамсиев, С.Иброҳимов. Тошкент.
- Рустамий, А. 2014. *Ҳазрат-и Навоийнинг маънавий олами*. Тошкент.
- Умурзоқов, Б. 2019. *Фахруддин Алий Сафийнинг илмий-адабий мероси ва унинг «Рашаҳот» асарининг қиёсий-текстологик тадқиқи*. Тошкент: Нурафшон.
- Латойиф ат-тавойиф*: لطايف الطوايف Техрон, 1953/ 1373.
- Неъматов М. С. 2009. *«Рашаҳоту айнил-хаёт» Фахруддина Али Сафи и его литературно-мистическое значение*. Автореф. дисс. канд.филолог.наук. Худжанд.
- Саидмукаррам Абдуқодирзода. 2020. *Ҳусайн Воизи Кошифи ва суннати тафсиригори Қуръон ба забони форсии тоҷики (асрҳои X–XI)*. Автореферати диссертасия барои дарёфти дараҷаи илми доктори илмҳои филолог аз рӯйи ихтисоси. Душанбе.
- Каталог фонда института рукописей*. 1988. II Том. Ташкент: изд. *Инс-та рукопис. Им.Х.С.Сулейманова АН УзССР*.
- Тухфату-л-Хоний*: تحفة الخاني ЎЗР ФА ШИ, Қўлёзма: №2621/ XI.
- КАТАЛОГ фонда института рукописей*. 1988. II Том. Ташкент: изд. *Института рукопис. Им.Х.С.Сулейманова АН УзССР*.
- Мавлоно Фахруддин Алий Сафий. 1373/1953. *Латойиф ат-тавойиф*. Техрон.
- الدلالات الواضحات على دلائل الخيرات و شوارق الانوار فى ذكر الصلاة على النبي المختار للامام ،
ابى عبدالله محمد بن سليمان الجزولي ،
تأليف: يوسف بن اسماعيل النبهاني، ١٤٣٣ هـ – ٢٠١٢ م ،نسخة مكة المكرمة ،
Kara, Mehmed. 1996. *Yeseviyenin temel kitabi «Cevahiru-l-ebrar min emvaci-*

l-bihar». Ahmed-i Yesevi – Hayati, eserlari, tesirlari. Istanbul.
Türkiye yazma eserları toplu katalogu. 1994. Ankara.

New discovered works of Maulana Fakhr ad-din Ali Safi Kashifi Khiravi

Bahriddin Umurzakov¹

Abstract

In particular, this article deals with the scientific and literary heritage of Fakhruddin Ali Safi Kashifi Khiravi (died in 939 / 1532-1533). And the number of works written by him separating from the works that did not referring to the qalam of the author Ali Safi, but the father and son Kashifi devoted to the analysis of important issues in the field of textual and literary sources. Such as bringing more clarification of the question of the authorship about his works.

The article also includes the manuscripts of several new works by Fakhruddin Ali Safi, there unknown to science - such as Sharh-i Mesnevi, Gazelle Ali Safi, Tuhfatu-l-Khani yet. These rare manuscripts show that Fakhruddin Ali Safi's writings were not limited to five or six, and that he followed in the footsteps of his father, Maulana Hussain Waiz Kashifi.

Key words: *manuscript, "Sharh-i Masnaviy" - "Lubb-i lubob", "Kitob-i Ma'naviy fiy intixob-i al-Masnaviy", "Tuhfa-i Xoniy" ("Xoniyga tuhfa"), "G'azal-i Aliy Safiy", "Divan" (Selected Ghazels), faith, moral and ehtical, mysticism, mystic.*

References

- Alisher Navoiy. 1963. *Xazoinul-maoniy. G'aroyibus-sig'ar.* O'n besh tomlik. I-tom. Nashrga tayyorlovchi H. Sulaymon. Toshkent.
Alisher Navoiy. 1966. *Majolisun nafois.* 12-jild. Toshkent.
Latoyifat-tavoyif. O'zR FA ShI, Qo'lyozma: № 3655.
Hirz al-amon min fitan al-zamon. O'zR FA ShI, Qo'lyozma: № 9423.
Odob al-as'hob. O'zR FA ShI, Qo'lyozma: № 11726,
Rashahot. Tehron – "Kutubxonayi majlis-i sho'royi milliy" qo'lyozmalar bo'limi (Tehron KMSHM). Qo'lyozma: №1384.

¹ Bahriddin S. Umurzakov – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Tashkent State University of Oriental Studies.

E-mail: bahrumr_nur@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-8870-156X

For citation Umurzakov, B. S. 2022. "New discovered works of Maulana Fakhr ad-din Ali Safi Kashifi Khiravi". *Golden scripts* 2: 55-67.

Rashahot. O'zR FA DAM, Qo'lyozma: № 33.

Rashahot tarjimasi. O'zR FA ShI, Qo'lyozma: № 632.

Rashahotu aynil-hayot. 2004. Nashrga tayyorlovchilar: M.Hasaniy, B. Umrzoq. Toshkent: Abu Ali ibn Sino.

Navoiy asarlari lug'ati. 1972. Alisher Navoiy asarlari o'n besh tomligiga ilova. Tuzuvchilar: Porso Shamsiev, S.Ibrohimov. Toshkent.

Rustamiy, A. 2014. *Hazrat-i Navoiyning ma'naviy olami.* Toshkent.

Umrzoqov, B. 2019. *Faxruddin Aliy Safiyning ilmiy-adabiy merosi va uning «Rashahot» asarining qiyosiy-tekstologik tadqiqi.* Toshkent: Nurafshon.

Latoyifat-tavoyif. Tehron, 1373 /1953.

Ne'matov M. S. 2009. «*Rashahotu aynil-xayot*» Faxruddina Ali Safi i yego literaturno-misticheskoe znachenie. Avtoref. diss. kand.filolog. nauk. Xudjand.

Saidmukarram Abduqodirzoda. 2020. *Husayn Voizi Koshifi va sunnati taf-sirnigorii Qur'on ba zaboni forsii tochiki (asrhoi X-XI).* Avtorefarati dissertasiya baroi daryofti darachai ilmii doktori ilmhoi filology az ro'yi ixtisosi. Dushanbe.

Katalog fonda instituta rukopisey. 1988. II Tom. Tashkent: izd. Ins-ta rukopis. Im.X.S.Suleymanova AN UzSSR.

Tuhfatu-l-Xoniy. O'zR FA ShI, Qo'lyozma: №2621/ XI.

KATALOG fonda instituta rukopisey. 1988. II Tom. Tashkent: izd. Instituta rukopis. Im.X.S.Suleymanova AN UzSSR.

Mavlono Faxruddin Aliy Safiy. 1373/1953. *Latoyifat-tavoyif.* Tehron.

Kara, Mehmed. 1996. *Yeseviyenin temel kitabi «Cevahiru-l-ebrar min emvacil-bihar».* Ahmed-i Yesevi – Hayati, eserlari, tesirlari. Istanbul.

Türkiye yazma eserlari toplu katalogu. 1994. Ankara.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

“Oltin bitiglar – Golden Scripts” jurnali – Sharq adabiyoti va madaniyati, ijtimoiy-ma’naviy hayoti, tilshunoslik va aniq fanlar, dinshunoslik va ilohiyotshunoslikka oid ahamiyatli qo’lyozma manbalar, xalq og’zaki ijodi namunalariga bag’ishlangan ilmiy tadqiqotlar xulosalarini chop etishga mo’ljallangan.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo’lyozmalar yil davomida o’zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, turkiy tillarda topshirilishi mumkin. Agar muallif o’z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr etmoqchi bo’lsa, unda qo’lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etishi kerak.

Qo’lyozmalar MS Word (.doc) formatida (oltinbitiglar@gmail.com) elektron pochta yuborilishi kerak. Iqtiboslar va izohlar bo’yicha MS Word menejerini qo’llash lozim.

Barcha qo’lyozmalar muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma’lumot bilan yuboriladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig’i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o’ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo’lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantirilishi lozim.

Maqola matni 3 000–5 000 so’zdan iborat bo’lishi kerak.

100–150 so’zdan iborat o’zbek va ingliz tillaridagi abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so’zdan kam bo’lmagan kalit so’zlar (o’zbek va ingliz tillarida). Abstrakt maqolaning maqsadi, metodologiyasi va natijalarini qisqacha ifodalashi kerak.

Adabiyotlar ro’yxati 5 sahifadan oshmasligi lozim.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo’lishi mumkin) 1500 so’zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so’ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo’limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to’q bo’yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o’zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tillarda yozilgan bo’lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola sarlavhasidan keyin sahifaning o’ng chetida muallifning ism-familiyasi yozilib, oxiriga yulduzcha (*) ishorasi

qo'yiladi va sahifa pastida muallif haqida quyidagi qisqa ma'lumotlar beriladi: F.I.O., ilmiy daraja va unvon; ish joyi; e-pochta va ORCID ID (raqami).

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – *yotiq*, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki" shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasida qavs ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satrboshidan, boshqa barcha qatorlari abzasdan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

6.1. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

Matnda qo'lyozma (toshbosma)ga havola berish:

[Xondamir, Makorim, 17^a]

7.2. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011. *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011(a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011(b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Sirojiddinov 2011(a), 99]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Vohidov, Rahim va Husniddin Eshonqulov. 2006. *O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi*. Toshkent: Adabiyot jamg'armasi nashriyoti.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va Eshonqulov 2006, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq muallifi bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismi to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda, birinchi muallifning ismi yozilib, davomida *va boshqalar* deb ko'rsatiladi:

[Familiya va boshqalar nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Ismoilov, Ilyos. 2020. "Navoiy ijodida Ya'juj-Ma'juj obrazi." *Alisher Navoiy va XXI asr*, Shuhrat Sirojiddinov muharrirligida, 130 – 133. Toshkent: Mashhur-press.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Ismoilov 2020, 131]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL.
Foydalanilgan sana.

Adizova, Iqboloy. 2020. *Thinker poetess of the East*. Germany:
Lambert Academic Publishing. <https://www.lap-publishing.com/>. 12.07.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Adizova 2020, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar:
Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek
matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti.
<http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 1987, 19-hujjat]

7.3. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni:
maqola sahifalari.

Alimuhamedov, Rixsitilla. 2018. "Qadimgi turk-moniylar adabiyoti."
Oltin bitiglar 1: 65 – 76.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Alimuhamedov 2018, 70]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Ismoilov, Ilyos. 2020. "Saddi Iskandariy" dostonidagi adabiy ta'sir va o'ziga xoslik masalasi xususida." *O'zbekistonda xorijiy tillar* 3: 229 – 235. doi: 10.36078/1596780050.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Ismoilov 2020, 231]

7.4. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro'yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo'yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo'lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko'rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr

sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. "Jomiy "Xamsa" yozganmi?." *O'zbekiston adabiyoti va san'ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Sobirov, Ergash va Akmal Kenjayev. 2010. "Milliy qadriyat va globallashuv". *New York Times*, 27.02. <http://www.nytimes.com/28/us/28health.html>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sobirov va Kenjayev 2010, 17]

Maqola so'ngida foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro'yxati ikki qismdan iborat bo'lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko'rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini "*The Chicago Manual of Style, 16th Edition*" qo'llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko'rib olishingiz mumkin.

IZOHLAR

Ushbu son "Oltin bitiglar" tahririyatida sahifalandi.
Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi 103-uy.
e-mail: goldenscripts@gmail.com
Tel.: +99894 697-97-04

Bosishga 30. 06. 2022-yilda ruxsat etildi
Qog'oz bichimi 70x100 1/16/.
nashriyot bosma tabog'i: 8

Jurnal 2017-yil 26 oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot
agentligi tomonidan № 0940 raqami bilan ro'yxatdan o'tgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc)
dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan
ro'yxatga kiritilgan.

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqriz qilinmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi.

"Mashhur-Press" bosmaxonasida chop etildi.
Buyurtma №0440 Adadi 300 dona.
Bosmaxona manzili:100129 Toshkent, Markaz 15, 1-uy. Tel.: +99890 900 75 77,
+99894 659 94 62